

KAYIP SESLERİN İZİNDE
Emre Aracı

Guatelli Paşa'nın Maceralı Hayatından Unutulmuş Bir Sayfa

Emre Aracı'yı Oxford'un High Street'inden Feriköy'deki Latin Katolik Kabristanı'na getiren izler... Yazarımızın usta kaleminden Guatelli Paşa'nın maceralı hayatının en heyecan verici sahnelerini bir solukta okuyacaksınız.

Oxford'un en işlek ana caddesi olan tarihi High Street'inde Üniversite Koleji'nin hemen bitişiğindeki 90 numarada bir zamanlar kitabevi sahibi ve yayımcı Joseph Vincent ve ailesi otururlardı. Esasında bu üç katlı binanın enteresan bir tarihçesi var; zira 1655'te burada Arthur Tillyard'ın eczanesi bulunuyordu ve Tillyard eczanesinin birinci katında o devir için büyük bir yenilik olarak Oxfordlu öğrencilere Türk kahvesi ikram ediyordu. St Paul's Katedrali'nin mimarı Christopher Wren de

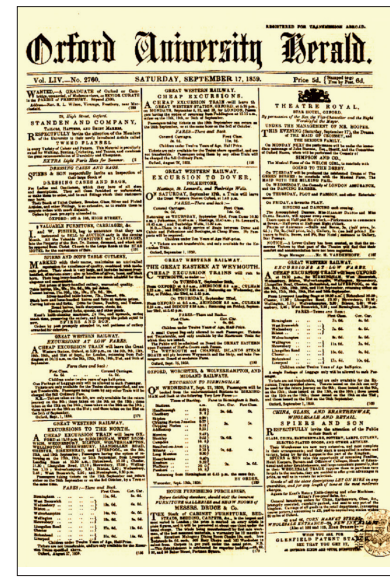
öğrencilik yıllarında Türk kahvesini ilk olarak burada tatmıştı; hatta buradaki toplantılar Royal Society'nin kuruluşuna da sebep olacaktı. 19. yüzyıla gelindiğinde ise binanın en üst katını 1836-1840 yılları arasında Christ Church'te okuyan yazar ve sanat kritiği John Ruskin'in annesi oğlunun sağlığını takip edebilmek için tutmuştu. Dolayısıyla Ruskin de bu binanın kapısından pek çok defalar girip çıkmıştı. Oğul Joseph Vincent ise baba mesleğini devam ettirerek 1852'de Oxford'un

1920'lerde Oxford'un işlek ana caddesi High Street

yerel gazetesi *Oxford University and City Herald*'ı satın almış ve gazeteyi bu adresten yayımlamaya devam etmişti. Yerel ve dünya haberleri, iş ilanları ve konser duyurularının yer aldığı bu haftalık gazete Cumartesi günleri yayımlanırdı ve kim bilir ne çok Oxford profesörü veya öğrencisi tarafından okunur, kütüphane raflarında yerini bulur, çantalarda taşınırdı.

Joseph Vincent sütunlarına dünyanın değişik köşelerinden binbir türlü renkli haber toplarken her taşra gazetesi editörünün yaptığı gibi yerli ve yabancı gazeteleri tarar, bulduğu ilginç konuları aynen okurlarına aktarırdı. 1859 yılının Eylül ayında da yine değişik gazeteleri tararken *Galignani's Messenger*'da tam da aradığı gibi bir haberle karşılaştı. İngilizce olarak basılan bu günlük gazete, Paris'te 224 Rue de Rivoli adresindeki Galignani Kitabevi hâlâ faaliyette

17 Eylül 1859 tarihli
Oxford University Herald,
(British Newspaper Archive)

- "Serefras" idi ki bu muhtemelen "başı dik, alnı açık" anlamına gelen "Serefrac" olmalıydı. Haremden çıkma Serefrac Hanım aynı zamanda bir dönem Sultan'ın da gözdeleleri arasındaydı. Serefrac bir gün arabasını çağırıp, iki kalfası ve bir kavas eşliğinde, Ortaköy'ün yolunu tuttu. Ortaköy'e varınca işaret ettiği bir yalının önünde durdular.

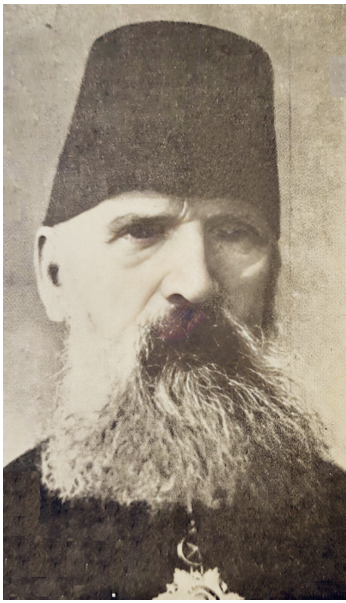
olan ve yayımcılığı 1520'ye kadar uzanan, Galignani ailesi tarafından çıkartılıyordu. Konu İstanbul'dan Cenevre'ye uzanıyor ve Sultan Abdülmecid'in baş müzisyenini ilgilendiriyordu. Vincent gazetesinin 17 Eylül 1859 tarihli 2760. sayısının beşinci sayfasında haberi aynen yayımladı: Sultan'ın İtalyan asıllı bando şefi bir önceki hafta, eşi olan güzel bir Çerkez hanımla birlikte, Cenevre'ye varmıştı. İstanbul'dan ulaşan bir mektuba göre bu hanımın adı - yabancı gazetesinin imlasiyle

İstanbul'un tarihi semtlerinden Ortaköy

Kavas kapıda beklerken o da kalfalarıyla birlikte içeri girdi. Burada görkemli bir şekilde döşenmiş olan misafir salonlarından birine alındı. Serefraz iki kalfasını da salondan dışarı yollamıştı ki uzun bir aradan sonra kendisinden hiçbir ses seda çıkmayınca kalfalar endişe ettiler. Salona girdiklerindeyse Serefraz'ın ortadan kaybolmuş olduğunu farkettiler.

Yalıda cereyan eden olayın boyutları derhal Harem Ağası'na iletildi. Avrupalı kıyafetler içerisinde birkaç kişinin kısa bir süre önce bir kayık içerisinde yalının rıhtımında görüldüğü, ancak bir anda ortadan kaybolduklarına dair görgü tanıkları vardı. Serefraz belli ki kılık değiştirmiş ve yalının rıhtımından gizlice bindiği kayıkla firar etmişti. Aynı zamanda sarayda müzik direktörlüğü yapan Guatelli adında yakışıklı bir İtalyan'ın da ortadan kaybolduğu fark edildi. Kaçağın köşkü arandı

Osmanlı sarayında müzik dersleri de veren Callisto Guatelli Paşa

ve Sultan'ın kendisine verdiği bütün altın, gümüş ve mücevher gibi değerli hediyelerin götürüldüğü anlaşıldı. Söylendiğine göre güzel Serefraz'ın muhteşem bir sesi vardı ve Sultan bu sese hayrandı. İtalyan bir maestroyla Cenevre'ye kaçtığına göre bir gün Avrupa tiyatrolarında sahneye çıkması da pek imkânsız sayılmazdı. İşte *Galigani's Messenger* Callisto Guatelli'nin Çerkez Serefraz Hanım'la Avrupa'ya kaçışını böyle dünyaya duyuruyordu. Sadece Galignaniler'in gazetesi değil, Londra'daki *The Times* dâhil Avrupa'dan Avusturya'ya kadar irili ufaklı onlarca dergi ve gazetede haber olmuştu bu

hadise. Acaba *Oxford University Herald*'ı o Eylül hafta sonu okuyan Oxfordlular ne düşünmüştü bu konuda? Acaba Magdalen Koleji'nin Cherwell Irmağı'nı kucaklayan Addison's Walk'unda yürüyüş yapan öğrenciler arasında bu konu anlatılmış mıydı? Mer-ton Koleji'nin bahçivanları da dedikoduya

katılmış mıydılar? Ya da kolej yemekhanelerinin ahşap panelli salonlarında, mum ışığında, siyah cübbeler içerisinde yenen resmi akşam yemeklerinde, "high table"da ya da öğrenci masalarında, Serefraz ve Guatelli'nin bahsi geçmiş miydi? Âdeta Mozart'ın meşhur operasına gönderme yapar nitelikteki bu hikâye o gençlerin herhangi bir tanesinin kalbinde ola ki bir gün İstanbul'a seyahat etmeye dair, küçük de olsa, herhangi bir kıvılcım ateşlemiş miydi?

Bu soruları cevaplamak imkânsız belki, ama hayal kurmak imkânsız değil elbette. Üstelik magazin boyutu bir hayli fazla olan bu haberden Callisto Guatelli'nin gerçekten de böyle bir maceraya atılıp atılmadığından da doğrusu emin değiliz. Ancak *Naum Tiyatrosu* (YKY, 2010) kitabında da bu konudan detaylıca bahsettiğim gibi 13 Temmuz 1859 Çarşamba günü yayımlanan *Journal de Constantinople* gazetesine bakılacak olursa Guatelli'nin bir önceki Cuma gününden beri kayıp olduğu, ortadan kaybolmasına dair binlerce varsayım yapılmasına rağmen gazetenin bu esrarengiz olayın gerçek sebebini ortaya çıkartacak daha kesin bilgilere ulaşmadan konu hakkında yorum yapmayı kesinlikle reddettiği anlaşılmaktadır. Haber sadece şu cümleyle son bulur: "Guatelli Bey evli ve geniş sayıda fertleri olan bir aile babasıdır". Esasında bu yorum dahi konunun içeriğine ima yoluyla ışık tutar. Gazetenin 16 Temmuz 1859 tarihli bir sonraki sayısında da bu konuda hiçbir yorum yer almaz. Sadece birkaç cümleyle Padişah emriyle Guatelli'nin Muzika-i Hümayun direktörlüğü görevinden alınarak yerine Bartolomeo Pisani'nin atandığı ve Naum Tiyatrosu'nda da yeni bir yapılanmaya gidilerek idarenin değişmiş olduğu duyurulur. Bu hadise gerçekten cereyan etmiş ise 1859 yazında Guatelli'yi Cenevre'de ya da Cenova'da Serefraz Hanım'la görenler olmuş mudur acaba? Bunu tam olarak bilemesek de Guatelli'nin birkaç ay sonra saraydaki itibarını tekrar kazanmış olduğunu gayet iyi biliyoruz. Nitekim 16 Kasım 1859 tarihli *Evening Mail* gazetesinin İstanbul muhabiri, Signor Guatelli'nin tekrar

Parma Düşesi Marie Louise, (Jean-Baptiste Paulin Guérin, Wikipedia)

ortaya çıktığını ve işinin başına döndüğünü iş çıkışı akşam gazetelerini alan Londralı okurlara duyurmakta gecikmez.

Her ne kadar İstanbul'un Feriköy Latin Katolik Kabristanı'ndaki mezar taşında doğum tarihi 1818 olarak yazılı olsa da Callisto Guatelli, Parma Katedrali'nin Batısero (Vaftizhane) kayıtlarına göre, bir zamanlar Parma Dükleri'nin hükmettiği kuzey İtalya'nın tarihi Parma şehrinde 26 Eylül 1819'da dünyaya gelmişti. O zaman tahtta Napolyon Bonaparte'nin ikinci eşi Avusturya asıllı Parma Düşesi Marie Louise bulunuyordu. Düşes Marie Louise aynı zamanda bugün "Arrigo Boito" Konservatuvarı adını taşıyan şehrin müzik okulunun yapılanmasına da burada okuyan öğrencilere maddi destek sağlayarak katkıda bulunmuştu. Callisto Guatelli de 1830'da bu okula kayıt olan öğrenciler arasındaydı. Burada şan ve kontrbas dersleri aldı. 1837'de mezun olduktan sonra ise Cenova'daki Carlo Felice Tiyatrosu'nun da aralarında bulunduğu çeşitli İtalyan operalarında koro şefi olarak çalıştı. Ancak 26 yaşını henüz doldurmuştu ki birkaç hafta içerisinde hayatını değiştirecek bir olay oldu. Bir gün Guatelli İtalya'nın Trieste Limanı'ndan Avusturya Lloyd Şirketi'nin buharlı bir gemisine bindi ve takvimler 13 Ekim 1845 Pazartesi gününü gösterirken daha

Guatelli'nin okuduğu Parma Konservatuvarı

Galata rıhtımında 26 yaşında gemiden inen Guatelli İstanbul'dan hiç ayrılmayacaktı

önce hiç adımını atmadığı bir hayli egzotik bir ülkede gemiden indi. Minarelerin gölgesinin düştüğü Galata rıhtımında 26 yaşındaki Guatelli o gemiden inerken kim bilir neler hissetmişti? O bundan böyle İstanbullu olmuştu ve ömründen geriye kalan 55 yılı artık hep bu şehirde geçireceğini biliyor muydu?

Şehre varışından birkaç gün sonra ise adı ilk olarak İstanbul basınında yer aldı; 16 Ekim 1845 tarihli *Journal de Constantinople* Beyoğlu'ndaki Naum Tiyatrosu'nun 1845-1846 sezonu için angaje edilen yeni kadrosunu ilan ederken Signor Guatelli'yi "Maestro al cembalo, directeur de l'opéra" görev tanımıyla duyuruyordu. O artık İstanbul'da İtalyan operaları sahneye koyacaktı ve sezon Rossini'nin *Semiramide* operası ile açılacaktı. Ancak Guatelli'nin İstanbul opera tarihinde pek de bilinmeyen bir özelliği Pera Tiyatrosu'ndaki ilk Verdi temsili olan *Ernani*'yi sahneye koymasıydı. Pera için bir hayli çetrefilli olan bu operanın İstanbul prömiyeri 31 Ocak 1846 akşamı gerçekleşti. Yerel gazeteler övgü doluydu. Guatelli aynı zamanda besteci olarak da faaliyet gösteriyor, hatta zaman zaman operalara dahi müdahale

Guatelli Paşa'nın armonize ettiği Hacı Arif Bey'in bestesi, (Emre Aracı koleksiyonu)

ediyordu. Nitekim Bellini'nin *I Puritani* operası 1846-1847 sezonunda sahnelenirken operanın özgün finaline neşe katmak ve seyircilerin aşırı duygusallığını daha fazla tahrir

Guatelli'nin geleneksel Türk müziği aranjanmaları Brahms'ın kütüphanesine kadar ulaşmıştı

etmemek düşüncesiyle Guatelli bu kısmı bir düğün sahnesine dönüştürürken kafalar karışmıştı. 21 Ocak 1847 tarihli *Der Humorist* dergisine göre "Herr Guatelli mütevazıca kendi partiyonunu Bellini'ninkiyle değiştirmişti". Guatelli'nin sarayla yolunun kesişmesi de uzun sürmedi; 18 Aralık 1846'da eski Çırağan Sarayı'nda Sultan Abdülmecid'in huzurunda bir solo piyano resitali verdi. Böylelikle yarım asır boyunca Osmanlı padişahlarına olan hizmeti de başlamış oluyordu. Pek çok hanedan mensubuna müzik dersi verdiği gibi onların hatıralarını, adlarına bestelediği salon parçalarında yaşatacak, bunları İtalya'daki Lucca Yayınevi basacaktı.

Osmanlı'nın renkli, neşeli ve melodik marşlarını bestelemişti Guatelli Paşa; tıpkı düzenlemesini yaptığım yaylı çalgılar aranjanmanını Londra'da çok seneler önce kaydetmiş olduğumuz *Marche de L'Exposition Ottomane (Osmanlı Sergi Marşı)* gibi. Geleneksel Türk müziğine de ilgi duymuş, piyano için aranjanlar yapmıştı. Hatta Breitkopf & Härtel tarafından iki cilt olarak basılan, piyano için bestelemiş olduğu, *Arie nazionali e Canti popolari Orientali antichi e moderni (Eski ve yeni milli havalar ve popülar*

oryantal şarkılar) Brahms'ın kütüphanesine kadar ulaşmıştı. 1885 Şark Ticaret Yıllığı'nda mesleği "professeur de chant" ve "directeur des musiques impériales Ottomanes", adresi ise Karaköy'ü Tophane'ye bağlayan "Rue Topdjilar" (Topçular Caddesi - bugünkü Necatibey Caddesi) olarak gözükiyordu. Callisto Guatelli 1900 Mart'ında İstanbul'da vefat ettiğinde 81 yaşındaydı. "İstanbul'un füsünuna tapınıyordu ve muhakkak ki hayranı bulunduğu asil bir hava içinde yaşamıştı. Fevkalâde sevilmesi sebebiyle giyim ve sakal tarzının çok kimselerce taklit edilmiş olduğu söylenir" diye yazmıştı

Mahmud Ragıp Gazimihal *Türk Askeri Müzikleri Tarihi*'nde Guatelli Paşa için. Bu sözleriyle belki de onun hayatını en kısa ve öz bir şekilde, en güzel ifadeyle özetlemişti ve Guatelli Paşa'nın maceralı hayatından bu unutulmuş sayfa işte beni Oxford'un High Street'inden alıp Feriköy'deki Latin Katolik Kabristanı'na

getirmişti. Bahçe duvarı dışında trafik tıkanmış, kornalar çalıyordu, ama mor çiçeklerin mezarını süslediği o huzurlu ortamda kulağıma sadece *Osmanlı Sergi Marşı*'nın parlak ve neşeli temaları geliyordu...

Callisto Guatelli'nin Feriköy Latin Katolik Kabristanı'ndaki mezarı, (Fotoğraf, Emre Aracı)

Emre Aracı'nın Andante'deki geçmiş yazılarının tamamına www.emrearaci.weebly.com adresinden ulaşabilirsiniz.